

PLATFORMPRAKTIJKONTWIKKELING.NL

ONDERZOEK IN HET EDUCATIEVE DOMEIN

Kinderen kunnen niet scheiden

Katinka Dekker-Wolse

Op de basisschool waar ik werk heeft ongeveer 30% van de kinderen gescheiden ouders. Binnen de school is er behoefte om bewuster af te kunnen stemmen op de onderwijsbehoeften van deze leerlingen. Het onderzoek is daarom gericht op de volgende hoofdvraag: Welke onderwijsbehoeften hebben kinderen van gescheiden ouders tijdens en na de scheiding?

Met als deelvragen:

- ***Welke interventies zijn volgens leerkrachten en gescheiden ouders ondersteunend voor het kind op school?***
- ***Welke ondersteuningsbehoeften hebben leerkrachten met betrekking tot de begeleiding van kinderen die te maken hebben met een scheidings situatie?***

Om deze onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden: (1) hebben kinderen van gescheiden ouders een vragenlijst ingevuld; (2) zijn vijf gescheiden ouders geïnterviewd; (3) heeft er een focusinterview plaatsgevonden met leerkrachten; en (4) is er een vragenlijst ingevuld door een jeugdprofessional.

Uit het onderzoek komt naar voren dat behoefte aan stabiliteit in de schoolomgeving groot blijkt te zijn. Daarnaast wordt het praten over de scheiding door de helft van de kinderen (N=10) aangegeven als helpend. Het maken van een handreiking voor het team zorgt voor duidelijkheid met betrekking tot het begeleiden van kinderen van gescheiden ouders en voor wat betreft de communicatie met beide ouders.

Citeren als: Dekker-Wolse, C.P. (2020). *Kinderen kunnen niet scheiden*. Op: PlatformPraktijkontwikkeling.NL. Utrecht: WOSO

Inleiding

Op basisschool De Kroevendonk blijkt uit de groepsbeschrijvingen (De Kroevendonk, 2019) dat van bijna 30% van de kinderen de ouders gescheiden is. Het percentage is gebaseerd op ontbonden huwelijken, dus ongetwijfeld is het percentage nog hoger als ook het beëindigen van geregistreerd partnerschap of samenwonen bekend zou zijn.

Van de ongeveer 4,3 miljoen thuiswonende kinderen in Nederland krijgt ruim 1 miljoen kinderen te maken met een echtscheiding van de ouders volgens Spruijt en Kormos (2014). Per jaar gaat het om 70 duizend thuiswonende kinderen.

Dat een scheiding ingrijpend is voor kinderen blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat kinderen van gescheiden ouders zowel op de korte als lange termijn gemiddeld genomen ongeveer twee keer zoveel problemen hebben als kinderen uit intacte gezinnen (Spruijt & Kormos, 2014). Zo kunnen kinderen gedragsveranderingen laten zien, maar ook kunnen er veranderingen in de leerprestaties ontstaan, aldus Van der Pluijm en Grevelt (2013).

De school kan niet om het gegeven heen dat leerlingen met deze nadelige gevolgen te maken hebben. Wat kan de school dan betekenen voor kinderen en ouders die met een dergelijke situatie te maken krijgen of hebben, zonder op de stoel van de hulpverlener te gaan zitten? Wat heeft de leerkracht met de privésituatie van de leerling te maken? Deze vragen stellen leerkrachten regelmatig tijdens overleggen met een van de intern begeleiders.

De vraag speelt met name als leerkrachten zien dat het kind ander gedrag laat zien dan voor de scheiding. Daarnaast zijn er ook kinderen die geen signalen afgeven, maar mogelijk wel behoefte hebben aan extra ondersteuning.

Het onderzoek is gericht op welke onderwijsbehoeften kinderen van gescheiden ouders tijdens en na de scheiding hebben.

Daarnaast zijn antwoorden gezocht op de vraag welke interventies volgens leerkrachten en gescheiden ouders ondersteunend zijn voor het kind op school. Ook is de rol van de leerkracht meegenomen in het onderzoek door te vragen naar hun eigen ondersteuningsbehoeften met betrekking tot de begeleiding van kinderen die te maken hebben met een scheidingssituatie.

Theorie

Problematiek en gevolgen van een scheiding voor het kind

Uit onderzoek blijkt dat kinderen met gescheiden ouders gemiddeld meer risico lopen op gedragsproblemen, emotionele problemen, problemen op school en problemen met sociale relaties (Amato, 2010; Frisco, Muller, & Frank, 2007; Hango & Houseknecht, 2005; Sun & Li, 2002).

Invloedrijke factoren zijn de mate van ouderlijke ruzie en het aantal bijkomende veranderingen voor kinderen (Spruijt & Kormos, 2014). Een beperkt aantal ouderlijke conflicten en een autoritatieve opvoeding vermindert daarentegen het risico op problemen. In een autoritatieve opvoeding wordt er vooral aandacht, warmte en liefde gegeven aan het kind, maar ook wordt er structuur geboden en worden er grenzen gesteld.

Hoewel de leerkracht geen invloed kan uitoefenen op de thuissituatie, is het belangrijk hiervan op de hoogte te zijn. Ongunstige factoren in de omgeving belemmeren immers volgens Braet, Prins en Bijttebier (in Pameijer, 2017, p. 31) de ontwikkeling van het kind.

Een van die ongunstige factoren kan zijn dat ouders in een juridische strijd om het ouderlijk gezag verwickeld raken. Kinderen kunnen dan volgens Spruijt en Kormos (2014) te maken krijgen met ouderverstoting of PAS (Parental Alienation Syndrome). Jongens en meisjes kunnen hierdoor een laag algemeen welbevinden hebben en angst ondervinden en meisjes hebben een lage zelfwaardering en meer kans op depressie (Van der Pluijm & Grevelt, 2013). Verwacht zou mogen worden dat het opstellen van een ouderschapsplan, dat sinds 2009 verplicht is, bijdraagt aan het verbeteren van de omgang tussen ouders na de scheiding. Dit is echter niet het geval, zo blijkt uit onderzoek in 2015 door Thomassen (uit Neuman & Romanowski, 2017, p. 21).

Naast ongunstige factoren blijkt een helpende factor voor kinderen een hechte band tijdens en na de scheiding met hun grootouders te zijn. Uit onderzoek in Engeland van Bridges, Roe, Dunn en O'Connor (in Spruijt & Kormos, 2014, p. 33) blijkt dat deze kinderen minder aanpassingsproblemen vertonen.

Het verwerken van een scheiding

Het gezin zoals het voor de scheiding functioneerde, is er niet meer. Er is een verlies van de vanzelfsprekendheid die er in het gezin was (Verliefde & Fiddelaers-Jaspers, 2005).

Het rouwproces dat hiermee gepaard gaat kent verschillende fases die door elkaar heen kunnen lopen (Pinedo & Vollinga, 2016):

- Ontkenning: deze is nodig om te overleven en de werkelijkheid onder ogen te gaan zien.
- Woede: dit kan een uiting zijn van onmacht of omdat het kind zich in de steek gelaten voelt. Daarnaast kan schuldgevoel zorgen voor woede.
- Somberheid: de waarheid wordt steeds meer ingezien. Dat kan het kind somber maken over de toekomst.
- Acceptatie: na verloop van tijd gaat het kind de scheiding accepteren.

Veel studies hebben stressvolle omstandigheden rond de echtscheiding in kaart gebracht (Amato, 2010). Hierbij kunnen kinderen van een scheidend gezin het proces ieder verschillend ervaren (Amato, 2000). Een ouder kind kan bijvoorbeeld voorafgaand aan de scheiding stress ervaren, waarbij de fysieke scheiding van oorlogvoerende ouders een opluchting kan zijn. Voor een jonger kind in hetzelfde gezin kan een vertrekkende ouder uit het gezin echter een angstige ervaring zijn. Bij de verwerking van een scheiding wordt door kinderen dus vaak stress ervaren. Kinderen beschikken helaas lang niet allemaal over de vaardigheden en mogelijkheden die ouders vaak wel hebben om met stress om te gaan (Neuman en Romanowski, 2017). Voor kinderen is het helpend als ze weten hoe ze hun gevoelens kunnen uiten (Greenspan, 2003).

Alledaagse begeleiding en interventies op de basisschool

Fiddelaers-Jaspers (in Van der Pluijm & Grevelt, 2013, p. 98) vindt dat aandacht op school voor ervaringen en gevoelens van kinderen van gescheiden ouders bijdraagt aan hun welbevinden en de binding met school bevordert. De leerkracht helpt het kind met het rouwproces door het de gelegenheid te geven emoties te uiten op een manier die bij het kind past. Dit kan zijn door bijvoorbeeld creatief bezig te zijn, te bewegen of te praten met lotgenoten (Van der Pluijm & Grevelt, 2013).

Als het kind over de thuissituatie wil praten, moet het weten dat de ouders het goed vinden dat er wordt gepraat over de thuissituatie (Van der Pluijm & Grevelt, 2013). Het kind is immers altijd loyaal aan zijn ouders. Van de leerkracht vragen dergelijke gesprekken om een onvooroordeelde, open houding naar het kind en naar zijn ouders (Van der Pluijm & Grevelt, 2013).

In tegenstelling tot wat Fiddelaers-Jaspers aangeeft, blijkt uit onderzoek van Hogan, Halpenny en Greene (2002) dat niet ieder kind het prettig vindt om over zijn gezinssituatie op school te praten. Dit heeft te maken met zorgen over de vertrouwelijkheid, er kinderen zijn die vinden dat ze geen hulp nodig hebben en omdat school niet altijd op de hoogte is van de thuissituatie. Het onderzoek is uitgevoerd onder 60 kinderen van gescheiden ouders in de leeftijd van 8 tot 17 jaar (36 meisjes en 24 jongens).

Van der Pluijm en Grevelt (2013) geven aan dat het goed is om soms juist geen aandacht te besteden aan de situatie maar te zorgen voor afleiding, uitdaging en succeservaring. De vertrouwde routine, structuur en de mogelijkheid om prestaties te leveren en te groeien, kunnen steun geven tijdens de veranderingen in de thuissituatie (Neuman & Romanowski, 2017).

Het is als leerkracht dus belangrijk om te weten of het kind over de thuissituatie wil praten en of ouders dit goed vinden. Voor het kind is het belangrijk dat daarnaast de school ook 'gewoon' school blijft en hierin niks verandert.

Kinderen die rouwen hebben liefdevolle aandacht nodig, maar krijgen dit bij lastig gedrag niet altijd omdat ze aangesproken worden op hun gedrag (Fiddelaers-Jaspers, 2014). Dit betekent dat niet alles geaccepteerd moet worden maar wel dat het goed is om waar nodig uitzonderingen te maken, ook als de scheiding niet recentelijk heeft plaatsgevonden. De leerkracht heeft hierbij een belangrijke rol als volwassene door begrip te tonen en een veilige plek te bieden aan het kind (Van der Pluijm & Grevelt, 2013).

Relaties met klasgenoten is een beschermende factor voor het kind, dus waar nodig moet er tijdig ingegrepen worden bij onbegrip, ruzie of negatief gedrag (Van der Pluijm & Grevelt, 2013). Door rekening te houden met bijvoorbeeld het verdelen van taken of het maken van groepjes kan de leerkracht zorgen voor een veilig klimaat.

Er zijn diverse interventies ontwikkeld die kinderen ondersteunen bij het omgaan met de scheiding. Zo zijn in Nederland programma's ontwikkeld voor

groepsgerichte interventies. Stoere Schildpadden, Dappere Dino's, KIES en IJES Het Brugproject zijn in de databank van het Nederlands Jeugdinstituut (2019) opgenomen als erkende interventies. Ook kan psycho-educatie geboden worden aan kinderen om meer inzicht te geven rondom de scheiding (Nederlands Jeugdinstituut, 2019). Het is echter de vraag of dergelijke interventies geschikt zijn om uit te voeren door leerkrachten of dat deze ondersteuning thuishoort bij hulpverleners.

Uit onderzoek blijkt dat scheidende ouders over onvoldoende informatie beschikken om voldoende op de belangen van de kinderen te letten (Spruijt & Kormos, 2014). Daarom is het belangrijk ouders te wijzen op de mogelijkheden van ondersteuning van deskundigen. Het deelnemen door ouders aan programma's die gericht zijn op het leren beheersen van conflicten of mediation kan in het belang van het kind worden gestimuleerd (Spruijt & Kormos, 2014). Wel is het de vraag wie ouders dan op deze mogelijkheden attendeert.

Uitvoering onderzoek

De uitvoering van het praktijkgericht onderzoek heeft plaatsgevonden tussen oktober 2019 en januari 2020. Het onderzoek is opgezet als een casestudy.

Bij 5 gescheiden ouders, 3 moeders en 2 vaders, zijn diepte-interviews afgenomen. Daarnaast hebben 9 leerkrachten uit verschillende groepen en de intern begeleider van de onderbouw deelgenomen aan een groepsinterview.

Met betrekking tot de leerlingen die hebben meegedaan aan het onderzoek is gekozen voor leerlingen uit de groepen 5 tot en met 8. Deze populatie bestaat uit 164 leerlingen uit 145 gezinnen. Van deze populatie hebben 51 leerlingen gescheiden ouders.

Uit de onderzoekspopulatie is door de onderzoeker een steekproef getrokken. De bedoeling was om een groepsinterview te houden met ongeveer 10 kinderen. In de praktijk bleek dit echter niet uitvoerbaar te zijn omdat verschillende ouders hier geen toestemming voor gaven. Daarom is gekozen voor het invullen van een vragenlijst

De vragenlijst is verspreid onder 22 kinderen, waarvan 9 meisjes en 13 jongens. Kinderen die te maken hebben met een complexe scheiding van hun ouders zijn uit de steekproef gelaten naar aanleiding van een aantal

reacties van ouders met betrekking tot de vraag over deelname aan het groepsinterview. De respons was 45% (6 jongens en 4 meisjes).

De onderzoeker heeft ook contact gehad met een jeugdprofessional van WegWijs Roosendaal om goed zicht te hebben op de ondersteuningsmogelijkheden die vanuit de gemeente geboden worden.

Resultaten onderzoek

Onderwijsbehoeften

Met betrekking tot de onderwijsbehoeften tijdens de scheiding wordt door alle 5 de ouders het belang van contact met ouders genoemd. Ouders benoemen dat er vanuit school mee wordt gedacht met de ouders en dat het gewaardeerd wordt dat er signalen vanuit school worden gedeeld met ouders.

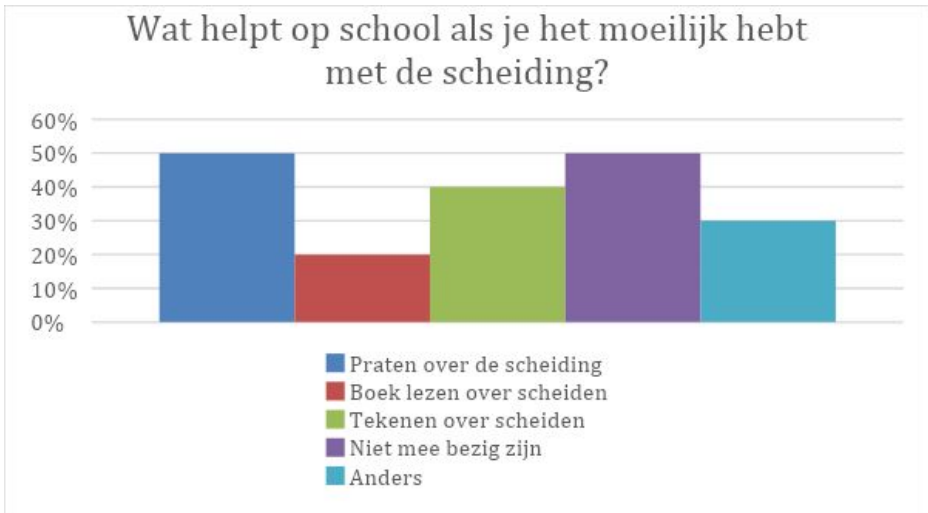
De behoefte aan stabiliteit in de schoolomgeving is groot. Meer dan de helft van de ouders noemt dit item. Een van de ouders verwoordt het als volgt: “Die basis op school is gewoon op dat moment heel belangrijk want de thuisbasis verandert.”

Een andere behoefte van kinderen van gescheiden ouders die door 2 ouders (N=5) genoemd wordt is een luisterend oor in de onderwijsomgeving en het bieden van veiligheid door het geven van vertrouwen of het bieden van duidelijkheid.

Dezelfde items zijn ook door de leerkrachten naar voren gebracht in de focusgroep.

Aan de kinderen is gevraagd of ze op school last hebben van de scheiding van hun ouders. De helft van de kinderen (N=10) geeft aan er op school nooit last van te hebben. Hierbij gaat het om 4 jongens en 1 meisje.

De kinderen geven niet eenduidig antwoord op de vraag waar de school hen mee zou kunnen helpen als ze het moeilijk hebben met de scheiding. Er konden meerdere antwoorden op deze vraag gegeven worden.

Figuur 1 Antwoorden van kinderen op de vraag naar waarin school kan helpen (N=10)

Bij de categorie 'anders' werden 2 onderwerpen genoemd: Verschil voor en na de scheiding bedenken en bewegen (wiebelkruk, voetballen of rondje rennen). De behoefte aan bewegen werd door 2 kinderen aangegeven (20%).

De meeste leerlingen geven aan dat het belangrijk is dat de eigen leerkracht (80%) en de klasgenoten (70%) op de hoogte moeten zijn. De kinderen die dit niet belangrijk vinden zijn allemaal jongens.

Met betrekking tot onderwijsbehoeften na de scheiding zijn er geen items uit de interviews naar voren gekomen die door meerdere geïnterviewden genoemd zijn.

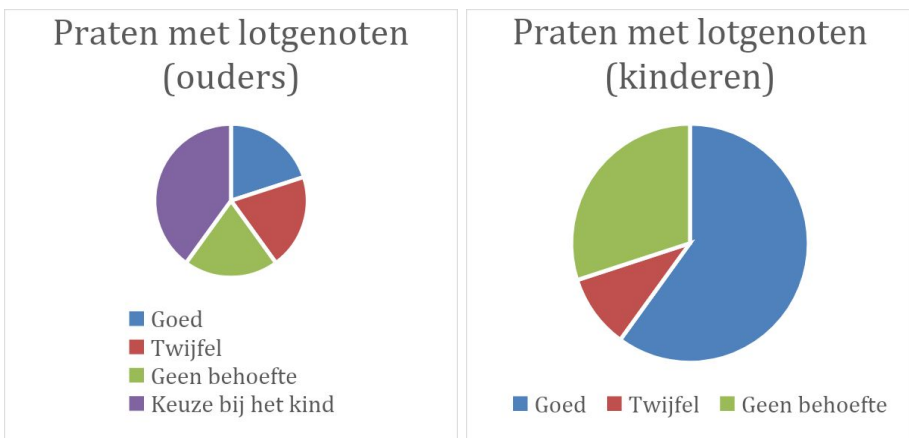
Wel komt in 4 interviews van de ouders (N=5) naar voren dat het goed is dat de school alert is op signalen. Het signaleren wordt ook door de leerkrachten genoemd.

Door de leerkrachten wordt verder benoemd dat kinderen vaker de behoefte hebben om te praten als een van de ouders een nieuwe partner heeft. In de interviews met ouders is dit niet naar voren gekomen. Mogelijk speelt het in deze gezinnen niet, is er door de leerkracht niet over gecommuniceerd met de ouders of hebben ouders er tijdens het interview niet aan gedacht om het te benoemen.

Ondersteunende interventies

60% van de ouders geven aan dat ze het van belang vinden dat de leerkracht het kind 'ziet'. Zij verwoordden dit door opmerkingen als het bieden van een luisterend oor, ondersteuning bij het afscheid nemen en het vertrouwen geven. Een ouder geeft aan dat school het kind niet moet belasten met zaken die doorgegeven moeten worden aan de ouders.

Aan de ouders is de vraag gesteld of hun kind er behoefte aan zou hebben om er met lotgenoten over te praten. Op deze vraag heeft 1 ouder expliciet aangegeven dit goed te vinden. Dezelfde vraag is aan de kinderen gesteld. 60% (N=10) van de kinderen heeft aangegeven dit te willen.

Figuur 2 Behoefte om te praten met lotgenoten volgens ouders (N=5) en volgens kinderen (N=10)

50% van de jongens (N=6) heeft aangegeven geen behoefte te hebben aan het praten met lotgenoten. Geen enkel meisje (N=4) heeft aangegeven geen behoefte hebben aan een dergelijk gesprek.

Door WegWijs Roosendaal wordt de !JeS Training (Jij en Scheiden) aangeboden voor 8 – 12 jarigen. De kinderen worden in groepsverband begeleid bij het leren omgaan met en verwerken van de scheiding (WegWijs Roosendaal, z.d.). De training wordt in Roosendaal niet in de eigen schoolomgeving aangeboden.

Alle geïnterviewde ouders geven desgevraagd aan de weg te weten naar (eventuele) externe ondersteuning. Onbekend is of ouders de genoemde

training kennen. 2 ouders (N=5) geven aan dat een van hun kinderen externe ondersteuning krijgt vanwege de scheiding.

De leerkrachten hebben tijdens de focusgroep de volgende interventies als ondersteunend aangegeven:

- Het bieden van een luisterend oor.
- Het bieden van een alternatief als gesignaleerd wordt dat het kind iets niet kan omdat het niet lukt of het hoofd te vol zit.
- Het kind afleiden of een gesprekje voeren als het afscheid nemen van de ouder lastig is.
- Het bieden van ondersteuning bij het maken en leren van het huiswerk in verband met de organisatie hiervan.
- Begrip tonen voor het feit dat het kind in twee werelden zit.
- Het er als leerkracht voor zorgen dat informatie bij beide ouders terecht komt zodat het kind hier niet mee belast wordt.

Met betrekking tot het bieden van een luisterend oor door de leerkracht zijn 2 belangrijke items te noemen. Er is door de leerkrachten en door een van de ouders opgemerkt dat het lastig is als er privé zaken genoemd worden. Je raakt dan immers wel heel erg een thuissituatie. Daarnaast kwam in de focusgroep de vraag naar voren wat je moet doen met de informatie die kinderen geven over de thuissituatie.

Ondersteuningsbehoeften van leerkrachten

Over de vraag welke ondersteuningsbehoeften leerkrachten hebben met betrekking tot de begeleiding van kinderen die te maken hebben met een scheidingssituatie is in de focusgroep (N=10) aangegeven dat het fijn is om, afhankelijk van de situatie, gesprekken niet alleen te hoeven voeren. Er is ook behoefte aan kennis met betrekking tot praktische zaken en afspraken die gemaakt zijn. Om meer aandacht te hebben voor het kind is er tijd/vervangings nodig. Er is behoefte om er met elkaar over te praten, bijvoorbeeld met de leerkracht die het kind in de klas heeft gehad, met de leerkracht van een broertje/zusje en met de intern begeleider.

Daarnaast kwamen de volgende vragen naar boven:

- Tot hoever moeten wij ons bemoeien met het privéleven van ouders?

-
- Hoe om te gaan met geroddel van de ene ouder over de andere ouder?
 - Tot waar is het onze taak om beide ouders bij elkaar te krijgen voor een gezamenlijke afspraak, bijvoorbeeld bij een uitslaggesprek van een onderzoek?
 - Hoe om te gaan met het voeren van dubbele gesprekken zonder tussen de ouders ingezet te worden?
 - Moeten we alle kinderen van gescheiden ouders 2 rapporten geven?
 - Hoe om te gaan met gesloten kinderen waarvan je merkt dat ze last hebben van de scheiding?
 - Moeten we, omdat het voor lastige situaties kan zorgen, nog wel aandacht besteden aan vader- en moederdag?

Conclusie, discussie en aanbevelingen

Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat de onderwijsbehoeften verschillend zijn van kinderen met gescheiden ouders. Wel blijkt stabiliteit in de onderwijsomgeving belangrijk te zijn volgens 60% van de ouders (N=5) en leerkrachten. Dit komt overeen met wat Neuman en Romanowski (2017) ook aangeven.

Een goed contact met beide ouders door de school is in het kader van de begeleiding voor het kind belangrijk (Stoop, 2019). Door zowel ouders als leerkrachten wordt dit bevestigd in het onderzoek.

Het alert zijn van de leerkracht op signalen die kinderen geven in de schoolomgeving wordt door 80% van de ouders (N=5) en leerkrachten genoemd als aandachtspunt. Dit sluit aan bij Van der Pluijm en Grevelt (2013) die vinden dat observeren en signaleren essentiële vaardigheden en kwaliteiten van een leerkracht zijn. Zij geven aan dat het signaleren onder andere gericht is op het verbeteren van het welbevinden van het kind. 80% van de kinderen (N=10) geeft aan dat ze het belangrijk vinden dat de eigen leerkracht op de hoogte is en 70% vindt het belangrijk dat klasgenoten op de hoogte zijn.

De helft van de kinderen geeft aan dat het praten over de scheiding hen helpt. 40% van de ouders (N=5) geeft aan dat er behoefte is aan een luisterend oor.

Uit het onderzoek bij de kinderen komt naar voren dat 67% van de jongens (N=6) aangeeft op school nooit last te hebben van de scheiding. Bij de meisjes is dit 25% (N=4). Dit is een opmerkelijk verschil. Uit de interviews met de ouders en de focusgroep met de leerkrachten is dit niet expliciet naar voren gekomen. De vraag is waar dit verschil vandaan komt. Hebben jongens er inderdaad op school minder last van, is het toevallig dat dit verschil zichtbaar is of is het niet stoer om toe te geven dat je er als jongen last van hebt op school?

Het 'zien' van het kind en inspelen op zijn of haar behoeften komt duidelijk in dit onderzoek naar voren als ondersteunende interventies.

50% (N=10) van de kinderen geeft aan dat het erover praten hen helpt. Door 1 ouder (N=5) en door de leerkrachten is aangegeven het kind niet ermee te belasten dat informatie vanuit school aan beide ouders doorgegeven moet worden. Dit is de taak van de leerkracht.

Omdat vanuit literatuuronderzoek naar voren is gekomen dat groepsgerichte interventies succesvol blijken te werken bij kinderen van gescheiden ouders is zowel aan ouders als kinderen de vraag gesteld of de behoefte aanwezig is om er met lotgenoten over te praten. 60% van de kinderen (N=10) geeft aan dit te willen. 20% van de ouders (N=5) geeft aan dit goed te vinden voor het kind en 40% geeft aan de keuze bij het kind te laten.

Tijdens dit onderzoek is er ook zicht gekomen op de ondersteuningsbehoeften van leerkrachten. Leerkrachten vinden het fijn om, wanneer wenselijk, gesprekken niet alleen te hoeven voeren. Leerkrachten willen graag op de hoogte zijn van afspraken die (eerder) gemaakt zijn. Tijd/vervanging is nodig om meer aandacht te kunnen besteden aan kinderen die dit nodig hebben.

Discussie

Bij de interviews met de ouders is niet expliciet naar voren gekomen dat er sprake is geweest van een complexe scheiding. Dit sluit echter niet geheel uit dat hier geen sprake van is geweest, want de onderzoeker heeft hier niet naar gevraagd. Wel is in 2 interviews benoemd dat alles in goed overleg plaatsvindt. Omdat de mate van ouderlijke ruzies en de hoeveelheid veranderingen risicofactoren zijn die kunnen zorgen voor problemen bij kinderen (Spruijt & Kormos, 2014) zou dit, als hier sprake van zou zijn, de resultaten van het onderzoek kunnen beïnvloeden.

Kinderen waarvan bekend is dat ze te maken hebben met een complexe scheiding van hun ouders zijn niet betrokken bij het onderzoek. Ook dit kan invloed hebben op de resultaten die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen. Tijdens het onderzoek bleek deze groep kinderen niet te benaderen wegens bezwaren van ouders of omdat ze geen toestemming gaven voor deelname aan het onderzoek.

Waar Fiddelaers-Jaspers (in Van der Pluijm & Grevelt, 2013, p. 98) van mening is dat het goed is voor kinderen van gescheiden ouders dat er op school aandacht is voor ervaringen en gevoelens, blijkt uit onderzoek van Hogan, Halpenny en Greene (2002) dat niet ieder kind het fijn vindt om over hun gezinssituatie op school te praten. Het zoeken naar de balans, inspelen op de behoefte van het kind maar daarnaast ook de routine aanhouden van de dagelijkse gang van zaken op school zoals Van der Pluijm en Grevelt (2013) aangeven, lijkt hierbij op zijn plaats.

Hier hebben we echter ook met een ethisch dilemma te maken. Want wat wordt er met informatie over de thuissituatie gedaan en moeten leerkrachten dat wel weten? Leerkrachten zijn immers geen hulpverleners. Toch geven ouders, kinderen en leerkrachten aan dat extra aandacht voor kinderen van gescheiden ouders op school belangrijk is. De interventies die in Nederland zijn ontwikkeld, groepsgerichte interventies en psycho-educatie, lijken niet geschikt te zijn om door leerkrachten uit te voeren. Is het dan niet wenselijk dat er interventies ontwikkeld worden die ook uitgevoerd kunnen worden door de leerkracht? Of gaat de leerkracht dan toch teveel op de stoel van de hulpverlener zitten?

Aanbevelingen

Met betrekking tot zaken als het omgaan door school met informatie over de thuissituatie die door kinderen wordt genoemd is het belangrijk om hierover een deskundige advies over te vragen. Duidelijk moet worden waar grenzen liggen voor de school als het gaat over privé-informatie die kinderen delen over de thuissituatie.

De resultaten uit het praktijkgericht onderzoek laten zien dat het raadzaam is om samen met het team afspraken te maken over het begeleiden van kinderen van gescheiden ouders en de communicatie met beide ouders en deze afspraken vast te leggen in een handreiking. Deze handreiking zorgt ervoor dat voor alle onderwijsprofessionals duidelijk is welke afspraken

gemaakt zijn en wie waar verantwoordelijk voor is. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen leerkracht, intern begeleider en hulpverlening.

Uit het onderzoek blijkt dat het, vanwege zichtbare verschillen, goed is om verder onderzoek te doen naar of jongens de scheiding anders verwerken en mogelijk andere onderwijsbehoeften hebben dan meisjes. Hierin kan meegenomen worden of leerkrachten deze verschillen ook ervaren, welke verschillen dit dan zijn en hoe dit door ouders wordt ervaren. De begeleiding kan dan nog beter afgestemd worden op deze mogelijke verschillen.

Met betrekking tot ontwikkelde interventies is het goed om verder onderzoek te doen naar de mogelijkheden die er zijn op het gebied van ondersteuning aan kinderen van gescheiden ouders in de schoolomgeving in bijvoorbeeld samenwerking met jeugdprofessionals. Zo blijft de leerkracht in zijn rol als onderwijsprofessional zitten, wordt de jeugdprofessional als hulpverlener ingezet en wordt er samen gewerkt aan het welbevinden van het kind.

Literatuur

- Amato, P.R. (2000). The Consequences of Divorce for Adults and Children. *Journal of Marriage and the Family*, 2000(62), 1269–1287.
- Amato, P.R. (2010). Research on Divorce: Continuing Trends and New Developments. *Journal of Marriage and Family*, 2010(72), 650-666.
- De Kroevendonk. (2019). *Groepsbeschrijvingen 010119*. Roosendaal: Auteur.
- Fiddelaers-Jaspers, R. (2014). *Jong verlies: Rouwende kinderen serieus nemen* (10^e herziene druk). Utrecht: Ten Have.
- Frisco, M. L., Muller, C., & Frank, K. (2007). Parents' union dissolution and adolescents' school performance: Comparing methodological approaches. *Journal of Marriage and the Family*, 2007(69), 721-741.
- Greenspan, S.I. (2003). *The Secure Child. Helping our children feel safe and confident in a changing world*. Cambridge: Da Capo Press.
- Hango, D. W., & Houseknecht, S. K. (2005). Marital disruption and accidents/injuries among children. *Journal of Family Issues*, 2005(26), 3-3.
- Hogan, D., Halpenny, A.M., & Greene, S. (2002). *Children's experiences of parental separation*. Dublin: The Children's Research Centre.
- Neuman, G., & Romanowski, P. (2017). *En de kinderen scheiden mee: Het Zandkastelen programma* (L. van Lith, Vert.). Amsterdam: SWP.
- NJi. (2019). *Scheiding: Wat werkt?* Geraadpleegd op 25 juni 2019, van <https://www.nji.nl/Scheiding-Praktijk-Wat-werkt>

- N.Ji. (2019). *Zoekresultaten: erkende interventies scheiding*. Geraadpleegd op 24 juni 2019, van <https://www.nji.nl/Zoek?q=erkende+interventies+scheiding>
- Pameijer, N. (2017). *Handelingsgericht werken: Samenwerken aan schoolsucces*. Den Haag: Acco.
- Pinedo, M., & Vollinga, P. (2016). *Aan alle gescheiden ouders: Leer kijken door de ogen van je kind*. Amsterdam: Bruna.
- Pluijm, A. van der, & Grevelt M. (2013). *School en echtscheiding: Alledaagse begeleiding binnen een schoolbreed beleid*. Amsterdam: SWP.
- Spruijt, E., & Kormos, H. (2014). *Handboek scheiden en de kinderen: Voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft (2^e geheel herziene druk)*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Stoop, P. (2019). *Omgaan met scheiding op school*. Dordrecht: Instondo.
- Sun, Y., & Li, Y. (2002). Children's well-being during parent's marital disruption process: A pooled time-series analysis. *Journal of Marriage and Family*, 2002(64), 742–762.
- Verliefde, E., & Fiddelaers-Jaspers, R. (2005). *Ruimte voor verdriet: Omgaan met kinderen in verliessituaties*. Leuven: Acco.
- WegWijs Roosendaal. (z.d.). *!JeS, Jij en Scheiden*. Geraadpleegd op 1 maart 2020, van <https://www.wegwijsroosendaal.nl/jes-jij-en-scheiden>

Over de auteur

Katinka Dekker-Wolse is werkzaam als intern begeleider en staflid bij inclusief kindcentrum De Kroevendonk in Roosendaal. Vanuit haar rol als intern begeleider heeft zij mede aan de wieg gestaan van het ontwikkelen van de inclusieve visie van de basisschool. Verder is zij vertegenwoordiger van de stichting voor protestants christelijk onderwijs in de beleidsgroep van het samenwerkingsverband

passend onderwijs. Voor het samenwerkingsverband en de gemeente Roosendaal vervult zij de rol van poortwachter met betrekking tot dyslexie-onderzoek.

Mailadres: kdekker@kroevendonk.nl